

Sıdk

Doğru düşünce, doğru söz, doğru davranış mânâlarına gelen sıdk; hak yolcusunun hilâf-ı vâki her şeye kapanıp, hayatını doğruluğa göre planlaması, sadakatin emin bir temsilcisi olması.. diğer bir tabirle, duygu, düşünce, söz ve davranışlarında doğruluğu tabiatının bir parçası hâline getirip, şahsî hayatından insanlarla olan muamelesine, hakkı ilan adına şehadetinden mizahlarına kadar; hatta وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ “Her zaman doğrularla beraber olun!”²¹⁸ fehvâsınca, dost ve arkadaş çevresi itibarıyla dahi hep doğruluk aramasıdır ki; hadisin ifadesiyle böyleleri yüce divanda “sıddîk”; aksine, tasavvur ve düşüncelerinden davranış ve muamelelerine kadar yalanla içli-dışlı yaşayan ve hayatını hilâf-ı vâkiler çizgisinde sürdürenler de o ulu divanda “kezzâb” olarak yâd edilecektir.²¹⁹

Sıdk, Hakk’a ulaştıran yolların en sağlamı, sâdıklar da bu vuslatın tali’li namzetleridirler. Sıdk, amelin ruhu ve özü, düşünce istikametinin de en yanılmaz mihengidir. Sıdkla mü’min münafıktan, ehl-i cennet de ashab-ı nârdan ayrılır. Sıdk, peygamber olmayanlarda bir peygamberlik sıfatıdır ve bu sıfat sayesinde halâyık ve kapı kulları, sultanlarla aynı nimetleri paylaşacak hâle gelirler. Allah bu din-i mübînin başlangıcında,

²¹⁸ Tevbe sûresi, 9/119.

²¹⁹ Buhârî, edeb 69; Müslim, birr 103-105.

hem onun tebliğcisini hem de bu ilâhî mesaja ilk defa “evet” deyip koşanı sıdkıyla tavsif ederek *وَالَّذِي جَاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِهِ* “Sıdk mesajıyla gelen ve O’nu gönülden tasdik eden...”²²⁰ diyerek tebcil buyurmuştur.

Sıdk; ferdin, amel ve davranış bütünlüğünü koruyup, tehlike anında ve yalanla kurtulması söz konusu olduğu yerlerde bile, gizli-açık iç ve dış ayrılığına düşmemesi; ezkaza düşerse, yeniden Hak’la mutabakatı yakalayabilmek için hâlden hâle girmesi ve kıvrım kıvrım kıvrınmasıdır ki; Hz. Cüneyd: “Sâdık kimse günde kırk defa hâlden hâle döner durur; aksine bu bir mürâî ise, kırk sene ızdırapsız olarak kaldığı yerde kalır.”²²¹ der.

Sıdkın en aşağı mertebesi, şahsın iç-dış, gizli-açık her hâlinin aynı çizgide cereyan etmesidir. Bundan sonra duygu, düşünce, tasavvur ve niyetlerde sâdık olma derecesi gelir. Bu itibarla sâdıklar, söz ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan kahramanlar; siddîklar da, hayal, tasavvur, duygu, düşünce, hatta mimiklerine kadar her hâl ve tavırları itibarıyla doğruluğa kilitlenmiş hak erleri babayığitlerdir.

Sözde, davranışta, azimde, vefada, amelde ve muamelede bütün meleke ve kabiliyetlerini doğruluğa yönlendirme, kâmil bir sadakat ve aynı zamanda bir peygamberlik vasfıdır ki, Kur’ân-ı Kerim: *وَادْكُرْ فِي الْكِتَابِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا*: “O yüce kitapta olanlar arasında İbrahim’i hatırla ki O siddîk bir nebiydi.”²²² diyerek, mutlak zikrin masruf olduğu işte bu zirveyi ihtar etmiştir. Sıdk, enbiyâ-i izâmın en önde gelen vasfı, her devirde imana ve Kur’ân’a hizmet mesleğinin en güçlü dinamiği olduğu gibi, öteki âlem itibarıyla da her mü’min için en sağlam bir kredi kartı ve en geçerli bir itibar senedidir.

²²⁰ Zümer sûresi, 39/33.

²²¹ el-Kuşeyrî, *er-Risâletü'l-Kuşeyriyye* s.211; İbn Kayyim, *Medâricü's-sâlikîn* 2/274.

²²² Meryem sûresi, 19/41.

Allah: هَذَا يَوْمٌ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ “Doğru olanlara doğruluklarının fayda verdiği gün bugündür.”²²³ buyurarak bu önemli hakikate dikkatlerimizi çeker.

Enbiyâ, asfiyâ ve mukarrabîni zirveler zirvesine ulaştıran ve onlara mânevî terakkilerinde berk ve burak olan sıdk, şeytan ve onun avanesini aşağıların aşağısına sürükleyen de yalandır. Düşünceler ancak sıdkın kanatlarıyla pervâz eder ve değerler ufkuna ulaşabilir.. davranışlar ancak sadakat zemininde neşv ü nemâ bulur.. yalvarış ve yakarışlar ancak sıdkla eda edildiği ölçüde “İsm-i Âzam” a iktiran etmiş gibi, rahmet arşına ulaşır ve hüsn-ü kabul görür.. evet sıdk, âdeta İsm-i Âzam iksiri gibi tesir eder. Bâyezid-i Bistâmî, kendisinden İsm-i Âzam’ı soranlara: “Siz, Allah’ın isimleri içinde ism-i asgar (küçük isim) gösterin, ben de size İsm-i Âzam’ı göstereyim.” der ve ilave eder: “Bence İsm-i Âzam tesiri yapacak bir şey varsa, şüphesiz o da sıdktır; sadakatle hangi isim okunsa, o İsm-i Âzam olur.”²²⁴

Evet, Hz. Âdem’in alnında tevbe nurunu parlatan sıdktır.. dünyanın tufana gömüldüğü bir dönemde, Tufan Peygamberi’ne sefine-i necat olan sıdktır.. alev alev ateşler içinde Hz. Halil’i “berd ü selâm” a ulaştıran sıdktır.. evet o, âdiyât içinde emekleyip duran kimseleri hârikulâdeliklere yükselten bir peyk ve varlığın perde arkası kapılarını açan sırlı bir anahtardır. O peyk seyahat eden takılıp yollarda kalmaz, o anahtarı kullananın da yüzüne kapılar kapanmaz. Bu engin mülâhaza, âşıklar sultanı Hz. Mevlâna tarafından ne hoş terennüm edilir:

چه عَجَبٌ بَرِ دِلِ إِنْسَانِي زَنْدُ	صِدْقِ عَاشِقِ بَرِ جَمَادِي مِي تَنْدُ
بَلَكِهْ بَرِ دَرِيَايِ پُرْأَشْكُوَهْ زَدْ	صِدْقِ مُوسَى بَرِ عَصَا وَكُوَهْ زَدْ
بَلَكِهْ بَرِ حُورْشِيدِ رَحْشَانِ رَاَهْ زَدْ	صِدْقِ أَحْمَدُ بَرِ جَمَالِ مَاهِ زَدْ

²²³ Mâide sûresi, 5/119.

²²⁴ Bkz.: Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-evliyâ* 10/39.

“Âşığın sıdkı cansızlara da tesir eder; insanın kalbine mües-sir olması neden tuhaf sayılsın? Hz. Musa’nın sıdkı; dağa, asâya, hatta o muhteşem deryaya bile tesir etmişti. (Hz. Musa’nın, Tûr dağındaki tecellî esnasında asâsının yılan olduğu,²²⁵ Benî İsrail’i Nil’den geçirirken onu deryaya çalınca, on iki yolun açıldığına işaret ediyor²²⁶ ki, bunların hepsi Kur’ân âyetleriyle sabittir). Hz. Ahmed’in sıdkı ise Ay’ın cemaline, hatta o parlak Güneş’e te-sir etmişti.”

Kur’ân, değişik âyetleriyle, gerçek mü’min olmayı, insa-nın söz ve davranışlarından iç âlemine kadar her hâl ve tav-rını sıdka göre dizayn etmesine ve sadakat etrafında örgüle-mesine bağlamıştır. Ayrıca böyle bir tanzim ve düzenlemeyi de dünyevî mutluluk ve uhrevî saadetin esası saymıştır. İşte Beyan-ı Sıdk’tan birkaç pırlanta:

1. *وَقُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِيْ مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِيْ مُخْرَجَ صِدْقٍ* “De ki: Rabbim! Gireceğim yere doğrulukla girmeye, çıkacağım yerden doğrulukla çıkmaya beni muvaffak eyle!..”²²⁷

2. *وَاجْعَلْ لِّيْ لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ* “Bana sonrakiler içinde bir lisan-ı sıdk (ve bir yâd-ı cemil) lütfeyle!”²²⁸

3. *وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْ* “İman edenle-ri Rabbileri nezdinde kadem-i sıdk (ve hüsn-ü istikbal) ile müjdele!”²²⁹

4. *إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ ۖ فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِكٍ مُّقْتَدِرٍ* “Şüp-hesiz müttakîler, Cennet bahçelerinde ve ırmaklar başında, O gücü her şeye yeten Sultanlar Sultanı’nın nezdinde sıdk oturağı (ve otağı)ndadırlar...”²³⁰

²²⁵ Tâhâ sûresi, 20/17-20.

²²⁶ Şuarâ sûresi, 26/63.

²²⁷ İsrâ sûresi, 17/80.

²²⁸ Şuarâ sûresi, 26/84.

²²⁹ Yûnus sûresi, 10/2.

²³⁰ Kamer sûresi, 54/54-55.

Evet, müdhal-i sıdk, muhrac-i sıdk, lisan-ı sıdk, kadem-i sıdk, mak'ad-ı sıdk unvanıyla dünyadan ta ukbâya uzanan bir çizgide, hem uzun bir yola hem yol azığına hem de neticeye işaret buyrulmuştur.

Dünya, muhteşem bir sistem ve bir fabrika gibi bütünüyle ahiret hesabına işlediği için, onlar bir işe teşebbüs ederken, bir beldeye girerken, bir yere hicret ederken, bir yerde ikamete karar verirken; otururken, kalkarken hep sıdkı, sadakati gözetler, bir müdhal-i sıdk, muhrac-i sıdk, lisan-ı sıdk, kadem-i sıdk ve mak'ad-ı sıdk mülâhazasıyla davranır.. öbür âlem hedefli yaşar ve sürekli bahtlarına tebessümler yağdırırlar.

Niyet ve kasıta sâdık olmak başta gelir.. evet, doğru düşünce, doğru karar ve doğru davranışa niyet, sıdkın *ilk basamağıdır*. Ayrıca sıdka azmeden insanın, karar ve niyetinden dönmemesi, düşünce ve azmini sarsacak ortam ve saiklerden de uzak kalması şarttır.

İkinci basamak; dünyada kalmayı ve yaşamayı, sırf hakkı tutup kaldırmak ve Allah'ın rızasına mazhar olmak için arzu etmektir ki; bunun da bir kısım emareleri vardır: Her zaman nefsinin eksik ve kusurlarını görmek, dünyanın cazibedâr güzellikleri karşısında 'pes' etmemek, dünyevî endişelerle yol ve yön değiştirmemek bunlardan sadece birkaçı..

Üçüncü basamak; sıdkın tamamen bir vicdan mârifeti hâline getirilmesi ve insan tabiatının, her hâl ve her tavrında sadakate düğümlenmesidir ki, o da, en büyük mertebe sayılan rıza makamının ifadesi olan şu mübarek sözle ifade edilir:

رَضِيَ بِاللَّهِ رَبًّا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا وَبِمُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَسُولًا²³¹

²³¹ “Rabbim diye Allah’tan, dinim diye İslâm’dan, peygamberim diye de Hazreti Muhammed’den (sallallâhu aleyhi ve sellem) hoşnut (olmak)” (Müslim, îmân 56; Tirmizî, îmân 10; Ahmed İbn Hanbel, el-Müsneid 1/208).

Evet, en büyük sadakat, Rabbin rubûbiyetine rızada, İslâm'ın ilâhî sistem olarak kabullenilmesinde ve Ruh-u Seyyidi'l-Enâm'ın rehberliğine teslimiyettir. Gerçek insan olmanın yolu da bu çok ağır, çok zor sorumluluğu yüklenmekten geçer. Sözlerimizi bir güzel manzumeyle noktalayalım:

*İnsana sadakat yaraşır görse de ikrâh;
Yardımcısıdır doğruların Hz. Allah!*

اللَّهُمَّ اجْعَلْنَا مِنَ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا
وَصَلِّ وَسَلِّمْ عَلَى سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ الْمُسْتَقِيمِينَ.

Kezzâblar Devrinde Sıddîkların İzinde

S

oru: Sıdk ve sadâkat tabirleri hangi manaları ihtiva etmektedir? Sâdıkların ve sıddıkların vasıfları nelerdir? Yalan söylemeyi câiz kılacak haller var mıdır?

Cevap: Sıdk dendiğinde daha çok doğru söz ve hakikate muvafık beyan akla gelmektedir. Fakat aslında sıdk; doğru sözün yanında doğru davranışı da ihtiva eden, her türlü uydurma beyan ve tavırdan arınmış olmayı da çağrıştıran ve insanın iç-dış, gizli-açık her halini aynı çizgide götürmesi, hilâf-ı vâki her şeye kapanıp, hayatını doğruluğa göre planlaması manalarına gelen daha şümüllü bir tabirdir.

Sadâkat ise; söz ve tavırlarla beraber duygu, düşünce, tasavvur ve niyetlerde de doğru olma, hak ve hakikate yürekten bağlı kalma, dostlarına karşı hep vefa hisleriyle dolu bulunma, şartlar ne olursa olsun hainlik ve döneklık yapmama, gönül verdiği kapıdan asla ayrılmama ve riya, tasannu, maddî-manevî çıkar hesabı gibi kötülüklerden arınarak hâlis bir niyetle Allah yoluna bağlanma manalarının hepsini ifade eden muallâ bir kelimedir.

Söz ve davranışlarında doğruluğu tabiatının bir parçası haline getirip, insanlarla olan muamelelerinde hep dürüst davranan; günlük konuşmalarından mizahlarına, dost meclislerindeki

muhaverelerinden tebliğ adına yaptığı konuşmalarına kadar bütün söz ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan ve dostluğun gerektirdiği vefayı hep muhafaza eden, sözünün eri ve güven timsali insanlara “sâdık” denir.

Sıdk ve sadâkate zirveyi tutan; hayal, tasavvur, duygu, düşünce, hatta mimiklerine kadar bütün hal ve tavırları itibarıyla doğruluğa kilitlenmiş olan hak erleri ise “sıddîk” ünvanıyla anılmaktadır. Özü sözü bir, her haline güvenilir bu kahramanlar, çok samimi, pek hâlis ve olabildiğine sâdık insanlardır. Rasûl-ü Ekrem Efendimiz’i (sallallâhu aleyhi ve sellem) ve onun getirdiği her şeyi tasdikte kemale erişen, kendisine sunulan mesajlara –aksine ihtimal vermeyecek şekilde– iman eden ve i’lâ-yı kelimetullahı hayatının gâyesi bilen sıddîkların pîri Hazret-i Ebu Bekir (radiyallahu anh)’tır. Aslında Ashâb-ı Kirâm’ın hepsi birer sıddîktır; ne var ki, onların en önünde yer alan ve sadâkat sancağını taşıyan zat Ebu Bekir efendimizdir. Nitekim, Allah Teâlâ, “Sıdk mesajıyla gelen, hak ve gerçeği getiren ve O’nu gönülden tasdik eden var ya, işte her türlü fenalıktan korunanlar, takva üzere olanlar onlardır.” (Zümer, 39/33) mealindeki ayet-i kerimeyle daha Din-i mübînin başlangıcında, hem onun tebliğcisini hem de bu ilâhî mesaja ilk defa “evet” deyip ona koşanı sıdk u sadâkatle tavsif ve tebcil buyurmuştur.

O’nun Hayatı Mesajının Doğruluğuna Şahitti

Nur Müellifi, “Müseylime’yi esfel-i sâfilîne düşüren kizb olduğu gibi, Muhammedü’l-Emin Aleyhissalâtü Vesselâmı âlâ-yı illiyyîne çıkaran sıdktır ve doğruluktur.” der. Evet, sıdk bir peygamber sıfatıdır. Güzel ahlakın kapısı doğrulukla açılır; en makbul ve seçkin kullar mertebesine, Cennet’in zirvesine sadâkatle ulaşılır. Sıdk, aynı zamanda Allah elçilerinin vazifelerini yaparken kullandıkları bir kredidir. Onların doğruluğa kilitlenmiş bulunmaları arkalarındaki istidatlı insanların hidayetine vesile olmuştur.

Sıdk sarayının sultanı Rasûl-ü Ekrem Efendimiz de doğruluk ve güvenilirliği sayesinde pek çok gönlün kilidini rahatlıkla açmıştı. Ebû Cehil, Utbe, Şeybe ve Ümeyye gibi küfrün temsilcileri bile “Valahi biz bu adamın yalan söylediğine hiç şahit olmadık.” demek zorunda kalmışlardı. Muhbir-i Sâdık, Mekkelileri Ebû Kubeyns tepesinde toplayıp “Ey Abdulmuttalip oğulları! Ey Fih oğulları! Ey Lüeyy

oğulları! Ben şimdi şu dağın öbür yamacında düşman ordusunun bulunduğunu ve size saldırmak üzere olduğunu söylesem bana inanır mısınız?” diye sorunca, oradakilerin hepsi tereddütsüzce “evet inanırız” diye bağırılmışlardı. Çünkü, o güne kadar O’nun hiçbir hilâf-ı vâki beyanını duymamışlardı. Dünya adına hiçbir beklentisi olmayan bir insanın kırk yaşına kadar çok basit meselelerde bile hilâf-i vâki beyanda bulunmayıp o yaştan sonra hakikate muhalif sözler söylemesi zaten düşünülemezdi. O zamana değin öyle müstakim bir çizgi takip etmişti ki, ahlâk-ı âliyeye bağlı o gidişâtı ondan sonra söyleyeceği, göstereceği, sunacağı ve temsil edeceği her şeyin referansı olmuştu.

Dolayısıyla, düşmanları dahi O’nu yalancılıkla itham edemiyor, –hâşâ yüzbin defa hâşâ– ‘şâir, sâhir, mecnun’ yakıştırmalarında bulunarak işin içinden sıyrılmaya çalışıyorlardı. Hakikatını inkâr edemedikleri mucizelerine de ‘sihir’ deyip geçiştiriyorlardı. O’nun risaletini kabule yanaşmayan müşrikler bile, “Muhammed doğru söylüyor” demekten kendilerini alamıyor; fakat peygamberliğin O’na verilmesini kibir ve gururlarına yediremeyip, “Risalet neden eşraftan birine değil de bir yetime verildi?” demek suretiyle O’na teslim olmamak için kendilerince mazeret uyduruyorlardı.

Özümüzle Sözümüz Bir mi?

Selef-i sâlihîn efendilerimiz, peygamberlerin vasıflarından üçünü sıralarken önce sıdkı, daha sonra emaneti, akabinde de tebliğ aşkını saymışlardır. Tebliği sıdk ve emanetten sonra zikretmeleri çok mânidârdır. Demek ki tebliğ vazifesinin eksiksiz ve kusursuz yapılabilmesi için mübelliğin önce sıdkla, sonra da güvenilir, inanılır ve itimat edilir bir insan olma manasına gelen emanetle muttasıf bulunması gerekmektedir. Tebliğ aşkı ancak peygamberâne sadâkat ve peygamberâne emanetle beraber bulunursa bir kıymet ifade etmektedir. Bu iki kanattan yoksun bir tebliğ adamı hem hizmet adına yapıp ettiklerini başka beklenti ve mülahazalara bağlamaktan kurtulamayacak hem de sunacağı mesaja kimseyi inandıramayacaktır.

Öyleyse, bu noktada biraz durmak, derin derin düşünmek ve kendi durumumuzu gözden geçirmek düşer bize!.. Sâhiden sıdk ve emniyet üzere yaşıyor muyuz? Gizli-açık her halimizde sıdk u sadâkatin rengi var mı? Özümüzle sözümüzü bir kılabilirdik mi?

Çevremize emniyet telkin edebildik mi; güvenebiliyor mu insanlar bize? Yanlarında anıldığımız zaman hemen “Onun elinden, dilinden hiç kimseye zarar gelmez” diyebiliyorlar mı? İşte, bütün bu ve benzeri soruların cevabı müsbet olmadan yapacağımız tebliğ hem dünya hem de âhiret hesabına akîm kalmaya mahkumdur.

Bediüzzaman hazretleri de “İslâmiyetin esası sıdktır. İmanın hassası sıdktır. Bütün kemâlâta îsal edici sıdktır. Ahlâk-ı âliyenin hayatı sıdktır. Terakkiyatın mihveri sıdktır.” derken bu hususa dikkat çekmiştir. Sıdkı, sadâkat manasında ele almış; mü’minlerin hem şahsî hem de içtimaî açıdan ilerleyip yükselmelerinin söz, tavır ve davranışlarında doğruluğu kovalamakla beraber, niyetlerindeki hulûsa ve Allah’ın sâdık birer bendesi olarak bulunmaları gerekli olan yerde sâbit kadem durmalarına bağlamıştır. Evet, kendi şahsî hayatında gel-gitler yaşayan, sık sık farklılıklar sergileyen, sürekli değişip duran kimseler muhataplarının içlerine de hep tereddüt salar, şüphe atar ve onları kuşkulara düşürürler. “Acaba bu tavırlarından hangisi doğrudu? Şimdi hangisine inanacak, hangisini esas alacağız?” dedirtirler. Böyle yüzer gezer yaşayan ve hiç güven vaad etmeyen fertler, iktidâ edilecek insanlar olamazlar. Maalesef, günümüzde vâizlerin pek çoğunun nasihatlarının tesir etmemesi böyle bir hastalıktan dolaydır. Önce söyleyenin söylediğine inanması, itaat ve inkıyada çağıranın Hakk’a gönülden bağlanmış olması ve doğruluğa davet edenin sıdk u sadâkata yapışması lazımdır ki, onun beyanları ve tavırları da başkaları üzerinde müessir olsun.

Korkunç Bir İddia

Ayrıca, insan doğruluktan hiç ayrılmamaya azmetmeli ve yalanın en küçüğünden bile çok sakınmalıdır. Zira, en büyük yalanlar doğruluktan çok az bir inhirafla başlayan hilâf-ı vâki beyanlar silsilesinin ürünleridir. Habîb-i Edîb Efendimiz, bu hususa da dikkatlerimizi çekerek şöyle buyurmuştur: “Size doğruluk yaraşır. Doğruluk insanı iyiliğe, o da Cennet’e çeker, götürür. İnsan, kendini bir kere doğruluğa verip, o yola yöneldi mi, hep doğru söyler, doğruyu araştırır. Böylece o, Allah katında “sıddîk” olarak yazılır. Yalandan sakınınız. Yalan insanı fücra, günah bataklığına, o da Cehennem’e sürükler, atar. Bir insan, kendini bir kere yalana kaptırdı mı, daima yalan söyler, neticede Allah katında “kezzâb” (büsbütün yalancı) olarak yazılır.”

Bildiğiniz gibi; lügatlerde yalan, gerçeğe aykırı asılsız söz, vâkıya mutabık olmayan beyan, zatında olmamış bir şeyi var gibi sunma ya da söyleyen insanın bilgisini, düşüncesini, kanaatini –kasdî olarak– tam yansıtmayan bir ifade.. gibi değişik şekillerde tarif edilmektedir. Belâgat ilminde, yalanla alakâlı bir tarif daha vardır ki, o çok dikkat çekici ve ürperticidir. Bu zaviyeden, yalan, Allah tarafından bilinen bir şeyin aksini söylemenin, Allah'ın bildiğine muhalif iddiada bulunmanın ve bir meselenin Cenâb-ı Hak nezdindeki keyfiyetine aykırı söz uydurmanın adıdır. Mesela; hak katında sâlihler arasında bulunan iyi bir insandan bahsederken onu yerden yere vurma ve kötü bir adammış gibi anlatma “İnd-i ilahîde yazılı olan değil benim dediğim doğru!..” deme gibi çok büyük bir küstahlık ve küfre yakın pek korkunç bir yalandır.

Bu tehlikeden dolayı, Hak dostları, insanlar hakkında sû-i zan, gıybet, iftira, bühthan ihtiva eden yerici sözler bir yana, başkaları hakkında övgü ifade eden beyanlarında dahi çok dikkatli davranmış ve birini methedecekleri zaman “Zannediyorum, falanca şöyle faziletleri olan bir arkadaştır, hakkında hüsn-ü zannım kavîdir; fakat, Allah herkesin özünü biliyorken ben kimseyi kendi bilgime göre tezkiye edemem, Cenâb-ı Hak herkesi benden iyi bilir.” demeyi itiyad edinmişlerdir.

Yalan Küfrün Arkadaşdır

Bu itibarla, çok küçük görülen meselelerde dahi doğruluğun peşinde olmalısınız, dilinizi yalana hiç alıştırmamak için sıradan ve zararsız işlerde bile mutlaka hakikate uygun beyanda bulunmalısınız. Öyle ki, birisi size saati sorsa, şayet o an saat üçü onyedi geçiyorsa –kestirmeden– “onbeş geçiyor” ya da “yirmi geçiyor” şeklinde cevap vermemeli; saatiniz kaç gösteriyorsa onu tam olarak söylemelisiniz. Çoklarınca basit ve önemsiz kabul edilen o meselede bile siz son derece doğru olmaya çalışmalısınız ki diliniz yalana asla alışmasın, dilinizden dökülen yalan kalbinizde yaralar açmasın ve “O kadarcık yalanın söylenmesinde mahzur yoktur” mülâhazası çok büyük yalanlara kapı aralamasın.

Kat’iyen, o kadarcık bir yalandan bile kaçmak lazım; zira, bir insanın söz, tavır ve davranışlarında sıdk azaldıkça onun gönlünde nifak kuvvet bulur. Münafığın belirleyici sıfatlarından birisi yalancı

olmasıdır. Nitekim Rasûl-ü Ekrem Efendimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) münafığın alâmetlerini şu şekilde saymıştır: Kendisine bir şey emanet edildiği zaman ihanet eder. Konuştuğunda yalan söyler. Birisiyle ahitleştiği, sözleşme yaptığı zaman ona gadreder; söz verse de cayar, sürekli hulf-ül vaadde bulunur. Bir konuda taraf olduğunda haddi aşar, haksızlık yapar; kavga ve nizaları büyütür, düşmanlığa dönüştürür. Evet, Nebîler Serveri, münafığın bu huylarını saydıktan sonra “Bunlar kimde bulunursa o kişi tam münafık olur. Kimde de bunlardan biri varsa, onu terk edinceye kadar o kişide münafıklıktan bir parça bulunmuş olur.” buyurmuştur. Bediüzzaman hazretleri, “Yalan bir lâfz-ı kâfırdır” diyerek bu hakikati bir başka şekilde ifade etmiş; onun küfrün esası ve nifâkın birinci alâmeti olduğunu söylemiş ve küfrün arkadaşı olan kizbden çekinmeleri için mü’minleri uyarmıştır. O halde, bütün bunları duyup dinleyen ve bilen bir mü’min, her zaman şeytandan Allah’a sığındığı gibi, günde belki yüz defa kendini gözden geçirerek “Allah’ım, yalana düşmekten Sana sığınırım.” demeli değil midir?

Örtülü Yalanlar

Diğer taraftan, bir de örtülü ve kapalı olarak söylenen “zımnî yalan” diyebileceğimiz sözler vardır ki, bir mü’min onlardan da kaçınmalı ve lisanını hep nezih tutmalıdır. En yaygınları mübalağa, mazeret döktürme ve târiz olan bu örtülü yalanlar da sıdk kilitlenmiş bir insan için büyük mahzurlar taşımaktadır.

Mübalağa; bir şeyi ifade ederken olduğundan çok fazla (ya da bazen çok noksan) göstermek, bir şeyin etkisini artırmak için onu abartarak anlatmak demektir. Mesela; bazen başkalarının kuvve-i maneviyelerini takviye etmek bazen de yapılan işi büyük göstermek için yüz kişinin katıldığı bir programa “yüzlerce” insanın katıldığını söylemek, bin kişilik bir salona “binlerce” insan doldurmak (!), hatta o program hakkında görüş beyan eden birisinin “güzeldi” demesini “çok müthişti, muhteşemdi” şekline büründürerek nakletmek; daha bir köye bile tesir edemeden kendi mefkûresi adına kasabalar, şehirler fethedilmiş gibi anlatmak türünden bütün mübalağalar birer zımnî yalan sayılırlar. Bunlar muhatabın gönlünde müsbet tesir hasıl etmeyeceği gibi gayretullaha da dokunabilir ve yapılan işin bereketini bütün bütün alır götürür. Dahası, o türlü mübalağalar, yapılan iş

hakkında takdir hislerini coşturmak bir yana, tereddüt ve şüpheler hasıl eder ve hassas gönüllerde kötü izler bırakır. Nitekim, Nur İnsan bu konuda da bizi uyarılmış ve şöyle demiştir: “Hangi şeyi vasfetsen, olduğu gibi vasfet. Medhin mübâlağası zemm-i zımnîdir.”

Diğer bir örtülü yalanın adı olan “mazeret döktürme” tabiri, bir kusur, kabahat ya da suç için mücbir sebepler ileri sürmeyi ve onun hoş görülmesi maksadıyla bahaneler sayıp dökmeyi ifade etmektedir. Kanaatimce, suç sayılacak bir şey yapmak, bir kabahat işlemek ya da günaha girmek kötüdür, çirkindir. Fakat, o suça veya günaha mazeret bulma istikametinde beyanda bulunmak daha kötü ve daha çirkindir. Bir hatanın hoşgörülmesi ya da bir suçun affedilmesi için “şöyle olmuştu, böyle olmuştu” diyerek mazeretler ileri sürme ve bali katlama demektir. İşte, o türlü bahanelerin arkasına sığınanlar kendilerini paka çıkarma kasdıyla ellerinden gelen her şeyi yaparlar. Belki, sarfettikleri kelimelerin doğru olmasına dikkat ederler; fakat, karşı tarafı kendilerinin masum olduğuna inandırmaya çalıştıkları için söz ve hallerinin vâkıya tam mutabık olmasını sağlayamazlar; mazeret ve bahanelerini muhataplarını kandırmaya mâruf birer kuru laf olmaktan kurtaramazlar. Dolayısıyla, yalana düşmüş ve kalbî hayatlarını yaralamış olurlar. Aslında, öyle bir durumda en doğru davranış, nefsi tezkiye etmeye çalışmadan ve mazeretler arkasına saklanmadan “Allah affetsin, siz de bağışlayın. Hevâ ve nefse uydum, cürüm işledim; zaten benden de ancak bu beklenirdi” diyebilmek ve hemen af dilenmeye koşmaktır.

“Târiz” ise; kapalı bir biçimde, dolaylı olarak söz söyleme, konuşurken muğlak bir ifade kullanarak muhatabın bir meseleyi olduğundan farklı anlamasını sağlama ve açık olmayan bir beyanla asıl maksadı gizleme manalarına gelmektedir. (Edebiyattaki târiz sanatı bundan başkadır.) Diğer bir ifadeyle, târiz, bir sözün görünürdeki anlamından farklı bir mana kastedilerek kullanılması şeklindeki mecazlı anlatımdır. Selef-i salihîn, bunu da zımnî yalan kategorisinde ele almış ve insanın dini, hayatı, aklı, nesli, vatanı, ırz ve namusu söz konusu olmadan târize de asla başvurulmaması gerektiğini belirtmişlerdir.

Yalanın Câiz Olduğu Yer Var mıdır?

Bu arada; “Bir maslahata binâen yalan söylemenin câiz olacağı yerler de var mıdır?” şeklinde bir soru akla gelebilir. Böyle bir sual

Hazreti Üstad'a tevcih edilince, o "Evet, kat'î ve zarurî bir maslahat için mesağ-ı şer'î vardır. Amma zaman onu neshetmiş." diyerek meseleyi kesip atmıştır. Aslında, bazı alimler haddi aşmamak ve zaruret sınırında durmak şartıyla, dargınları barıştırmak, hanımla beyinin arasını bulmak ve savaşta düşmanı şaşkırtmak maksadıyla söylenen hilâf-ı vâki beyanların mübah olduğunu ve yalan sayılmayacağını söylemişlerdir. Fakat, Bediüzzaman hazretleri, bazı alimlerin maslahat ve zaruret için verdikleri o fetvanın muvakkat olduğunu ve geçerliliğini yitirdiğini ifade etmiştir.

Evet, günümüzde yalan çok revaçtadır ve insanlar hiç olmayacak meselelerde bile yalana başvurumaktadırlar. Bir sürü kezzâbın, müthiş yalanlarıyla yeryüzündeki asayiş ve umumi emniyeti mahvettiği zamanımızda, bu kötü ahvâlden mü'minler de etkilenmişlerdir ve maalesef çokları hemen her şeye bir bahane uydurur hale gelmişlerdir. Böyle bir dönemde öyle net bir ifadeyle ve kesin bir hükümle radikal tedbirler alınmazsa, o muvakkat fetvanın sû-i istimalini engellemek mümkün olmayacaktır.

Hâsılı, şayet biz dava-yı nübüvvetin kapı kulları sayılan birer hak eri olmayı arzuluyorsak, tıpkı Nebiler Serveri gibi, sıdk ve sadâkat hususlarına çok dikkat etmek zorundayız. Yalanın revaç bulunduğu ve herkesin yalan söylemede rahat olduğu günümüzde doğruluğu bir âbide gibi başımızda taşımaya ve onu namusumuz gibi korumaya mecburuz. Özellikle de başka toplumlar içinde yaşıyorsak ve kendi öz değerlerimizi onlara da anlatmayı düşünüyorsak her halimizle doğru olmaya daha da özen göstermeliyiz. Büyük-küçük hiçbir meselede en ufak bir hilâf-ı vâki beyana tenezzül etmemeli ve asla "Müslümanlar da yalan söyleyebiliyor" dedirtmemeliyiz. Yalanı çağrıştıran tek bir sözümüzün ya da halimizin, bütün inananlar hakkında "bunlar da yalan söylüyor" kanaati oluşturabileceğini ve ondan sonra -farz-ı muhal- gökten kitap indirip o insanların önüne koysak yine de onlara müessir olamayacağımızı unutmamalıyız.

Evet, bizim için yol ikidir, ya doğru söylemek ya da sükût etmek. Ne kadar doğru varsa hepsini bir anda söyleme gibi bir mükellefiyetimiz yok; fakat, illa konuşacaksak, doğru sözlü olmadan başka yolumuz da yok.